

Nacrt NECP-a Bosne i Hercegovine konačno gleda u budućnost, ne planira nove elektrane na fosilna goriva i značajno smanjuje nerealne hidroenergetske planove.

Ali postojeće elektrane na uglj će nastaviti da rade ilegalno, a nacrt se krije u vezi sa planovima za uglj na biomasu.

„Javne“ konsultacije o nacrtu Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana Bosne i Hercegovine (BiH) traju do kraja jula, iako do ove sedmice dokument nije bio dostupan ni na internetu. A ministarstvo za koordinaciju nije izvršilo Stratešku procenu uticaja na životnu sredinu plana, uprkos tome što je on bio obavezan prema Ugovoru o energetskeg zajednici. Sa tako tajnovitim procesom, moja očekivanja u vezi sa stvarnim planom su bila niska. U stvari, u poređenju sa prethodnim planskim dokumentima BiH, i sa srpskim zbunjujućim i neobavezujućim nacrtom NECP-a, koji je trenutno na javnoj konsultaciji, nacrt NECP-a Bosni i Hercegovini donosi neka važna poboljšanja.

Dobro - nema novih postrojenja na fosilna goriva

Uprkos značajnom potencijalu solarne energije i vetra, vlade Federacije BiH i Republike Srpske neumorno su se zalagale za izgradnju novih elektrana na uglj kao što su Tuzla 7 i Ugljevik III, kao i višedecenijski projekti hidroelektrana na veoma osetljivim lokacijama koji su odavno prošli rokove. Ovi dinosauri su jako opteretili prethodno planiranje energije i ostavili malo prostora za nove ideje. Ali nacrt NECP-a konačno izgleda kao da je napisan u 21. veku: u njemu se navodi da neće biti novih postrojenja na fosilna goriva, uglj ili gas. Ovo je značajan korak koji se mora zadržati u konačnoj verziji NECP-a.

Šema trgovine emisijama do 2026

Za razliku od srpskog nacrtu NECP, nacrt BiH odražava činjenicu da dolazi Mehanizam za prilagođavanje granica ugljenika (CBAM) i uključuje uvođenje šeme za trgovinu emisijama do 2026. U stvarnosti, ako BiH želi izbeći uticaj CBAM-a u sektoru električne energije, ovo će morati da bude na snazi do 1. januara 2026, jer izgleda da zemlja neće imati koristi od glavne klauzule mehanizma o izuzeću zasnovanom na spajanju tržišta. Rok je blizu, ali prvi korak je planiranje. Za sada je dobro.

Loše - ilegalne elektrane na uglj

Nacrt ne krije činjenicu da će blokovi uglja u BiH koji su jako zagađivati Tuzla 4 i Kakanj 5 nastaviti sa radom i nakon što im je dozvoljen vek trajanja. I nisu date nikakve informacije o ulaganjima u kontrolu zagađenja u drugim jedinicama, što čini vrlo verovatnim da planiraju da nastave sa svojim trenutnim odvratnim nivoima zagađenja.

Naš najnoviji izveštaj „Uskladite se ili zatvorite“, pokazuje da su u 2022. godini emisije sumpor-dioksida iz blokova uglja uključenih u Nacionalni plan za smanjenje emisija BiH dostigle više od osam puta više od dozvoljenog. Emisije prašine iz Gacka bile su čak 12 puta

veće od dozvoljene. Ovakva situacija jednostavno se ne može dozvoliti da potraje do 2030. godine. S obzirom da je ovo pitanje života i smrti, postrojenja moraju poštovati pravila ili se moraju zatvoriti, a u NECP-u mora biti jasno kako će se to desiti.

Ružno: misteriozna sudbina Tuzle 3 i Tuzle 4

Većina nacrtu je jasno napisana, ali čini se da autori pokušavaju da sakriju jednu stvar: šta će se dogoditi sa blokovima uglja Tuzla 3 i Tuzla 4?

Na jednom dijagramu Tuzla 3 izgleda kao da je već zatvorena 2022. godine i ne emituje više CO₂ u narednim godinama. Ali drugi dijagrami ga vraćaju iz mrtvih: Jedinica se gasi 2022. godine, ali zatim oživljava 2027. godine sa smanjenim kapacitetom (70 MV, u poređenju sa 100 MV trenutno). S obzirom na to da planovi za konverziju biomase u Tuzli 3 već postoje, ovo je najverovatnije objašnjenje, ali to nije potvrđeno u tekstu. Jedna od mera uključuje potencijalnu konverziju uglja u biomasu, ali bez pominjanja betonskih postrojenja.

Tuzla 4 je još manje jasna. Prema dijagramima, radi ilegalno do 2025. godine, pauzira 2026., vraća se na mrežu 2027. godine sa istim kapacitetom od 200 MV, a zatim se njegova emisija CO₂ i proizvodnja električne energije povećavaju između 2028-2030. godine. Da li je ovo sanacija uglja, još jedno postrojenje na biomasu ili nešto treće? Ako autori ne znaju, trebalo bi da to jasno kažu.

Čak i 70 MV kapaciteta šumske biomase predstavljalo bi katastrofu za šume u BiH - nema šanse da se takav kapacitet hrani iz brzorastućih vrba i industrijskih otpadaka. Nacrt takođe ne prepoznaje da se šumska biomasa više ne bi trebalo posmatrati kao ugljenično neutralna, ako bi ikada mogla. Autori nacrtu moraju unapred da kažu šta imaju na umu i ako je u pitanju uglj-biomasa, pronađite manje štetne alternative.

Mešoviti signali o fosilnom gasu

Čini se da autori nacrtu idu napred-nazad na fosilni gas. U nekim delovima ponavljaju tvrdnje bez dokaza da je gas tranziciono gorivo i predlažu domaće vađenje nafte i gasa kako bi se smanjila zavisnost od uvoza, ali u drugim delovima izražavaju zdrav skepticizam frazama poput „Ako se uloga gasa u energetske tranziciji definiše kao važna...“.

Ipak, važne su mere, a ovde je i slika pomešana. Pošto se ne planiraju nove elektrane na fosilni gas, zbunjujuće je zašto se dodatni gasni interkonektori još uvek promovišu. Da, grejanje u Sarajevu je ranjivo, ali izgradnja novog gasovoda sve od Hrvatske sigurno nije jedino rešenje: mogući su i bolji načini grejanja grada.

Gas je isto toliko fosilno gorivo kao i uglj. U narednih nekoliko decenija će morati da se ukine, tako da sada nema smisla graditi skupu novu gasnu infrastrukturu. Jednom kada se određeno gorivo učvrsti u energetske miksu, potrebne su decenije i decenije da se udalji od njega. Stoga NECP mora biti mnogo odlučniji u pogledu smanjenja potražnje za gasom, a

ne izgradnje skupe infrastrukture da bi se ona zadovoljila i proširila.

Hidroenergija je smanjena, ali je još uvek previše

Aktuelna komunalna preduzeća i entitetske vlade u BiH decenijama guraju mnoštvo velikih brana, uključujući Drinu, Neretvu, Bosnu, Lim, Ljutu i Vrbas. Projekti se retko otkazuju, čak i kada je jasno da se neće desiti. Kao rezultat toga, Okvirnom energetske strategijom za 2018. planirano je 750 MV nove velike hidroelektrane do 2035. godine u „blago obnovljivom“ scenariju sa 33 „potencijalna projekta“ samo u Republici Srpskoj.

U poređenju sa tim, 195 MV planiranih do 2030. godine u nacrtu NECP-a predstavlja značajno smanjenje. Iako to ne piše, očigledno se sastoji od elektrane Dabar od 160 MV i Ulog od 35 MV koje su trenutno u izgradnji i to mora biti jasnije.

Ali u stvarnosti, BiH od 2010. godine nije dovršila nijednu novu grinfield hidroelektranu od više od 10 megavata MV, samo Bočac 2 na već postojećoj brani. Nasuprot ovoj realnosti, čak 195 MV bi moglo biti preambiciozno, posebno s obzirom na to koliko su postrojenja kontroverzna.

Oba su u Republici Srpskoj, sa potencijalno katastrofalnim posledicama u Federaciji BiH. Stalni komitet Bernske konvencije već je zatražio da se gradnja fabrike Ulog obustavi dok se ne ispune određeni uslovi i zatražio od nadležnih da spreče gradnju na drugim potencijalnim kandidatima za Emerald lokacije, uključujući i one koje bi oštetio Dabar. S obzirom na ovu situaciju, moguće je da jedno ili oba postrojenja nikada neće biti završena, tako da nacrt NECP-a treba da ispita alternativne scenarije bez njih.

Put napred

Pozitivni elementi nacrt, posebno zaustavljanje novih elektrana na fosilna goriva i šema trgovanja emisijama, treba da se održe, ali biomasa je „slon u prostoriji“. Sam nacrt priznaje da je potrebno više istraživanja o dostupnosti [biomase](#) u BiH, tako da je krajnje nerazumno oslanjati se na nju.

Čini se da planovi za izgradnju novih gasovoda postoje zbog inercije, a ne zato što NECP zaista zavisi od njih, ali ipak treba istražiti alternative.

Dalja pitanja kojima takođe treba da se pozabave: autori su previše optimistični u pogledu potencijala biogoriva i vodonika u transportu, ali uopšte ne pominju direktno putnički železnički transport. Oni takođe nagoveštavaju spaljivanje otpada za energiju u nekim delovima nacrt, a to je ideja koja se mora brzo ugasiti, posebno u zemlji sa sprovođenjem zakona o zaštiti životne sredine kao što je BiH.

Ali generalno gledano, nacrt je dobar početak. Ako se poboljša kako je predloženo, može pružiti solidnu osnovu BiH da konačno krene napred sa svojom [energetskom tranzicijom](#).